

Ulrich Beck

**PRONALAZENJE
POLITIČKOG
Prilog teoriji refleksivne
modernizacije**

Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.
278 str.

Beck u knjizi razjašnjava specifičnosti svoje teorijske perspektive koja se temelji na nizu sociokulturalnih deskripcija što se formiraju u dijagnozu vremena u kojem živimo. Beck raspravlja o ljubavi, individualizaciji, dvojbi, socijalnoj nejednakosti, ekologiji, privredi, politici — ukratko, o svim sferama koje su subordinirane pojmu refleksivne modernizacije. Na lucidan način iznosi i argumentira svoja zapažanja sadašnje svjetske situacije i nastoji ponuditi odgovore na fundamentalna filozofskoetička i spoznajnoteorijska pitanja. Kao što je Kiril Miladinov u predgovoru knjige konstatirao, pojam *druga moderna* lozinka je pod kojom se prepoznaju Beckov program i teorija. Specifičnost Beckova rada jest u tome što su njegove teze uvijek povezane s njihovom potencijalnom realizacijom. Temelj cijelog projekta jest ideja o tranziciji iz prve moderne u drugu, odnosno tranzicija iz jednostavne modernizacije u refleksivnu.

Beck sistematično izlaže strukturu knjige te u I. poglavlju ili uvodnom dijalogu pod naslovom “Ekologija kao moralni zdenac života”, koji predstavlja proširenu i prerađenu verziju intervjua što ga je s njim vodio Rene Althammer, iznosi temeljne teze s ciljem (kako kaže autor) buđenjem volje za čitanje. U daljnjim poglavljima objašnjava teoriju refleksivne modernizacije u kontekstu teorije društva rizika (“Od kritičke teorije i samokritike društva rizika”), a u III. poglavlju detaljnije razrađuje sam koncept (“Pojam i teorija refleksivne modernizacije”). U IV. poglavlju. “Uspostavljanje noćne strane moderne: protumoderna”, centrirana drugu stranu moderne, da bi u nastavku veću pažnju po-

svetio pojmovima političkog i subpolitike (poglavlje V: “Subpolitika — pojedinci se vraćaju u društvo”, poglavlje VII: “Pronalazjenje političkoga”), a u VI. poglavlju, “Putevi u drukčije moderne”, raspravlja o različitim putevima u modernu. Knjiga završava esejem “Umijeće dvojbe”, u kojem autor skicira spoznajnoteorijske i filozofskoetičke elemente refleksivne moderne.

Ključni pojam Beckova promišljanja jest pojam društva rizika kao druge strane zastarijevanja industrijske moderne. Društvo rizika definira kao razvojnu fazu modernog društva u kojoj se socijalni, politički, ekološki i individualni rizici što ih je izazvala dinamika inovacije sve više otimaju institucijama kontrole i osiguranja industrijskog društva. Upravo društvo rizika izražava odnos između refleksije i refleksa. Ono centrirana pitanja razvoja, ali i samoograničenja tog razvoja. Sam pojam, nastavlja Beck, izražava sistematski i epohalni preokret u tri sfere — u odnosu prema prirodnim i kulturnim resursima; odnos prema opasnostima i problemima koje je proizvelo društvo, a koji nadmašuju kolektivne predodžbe o sigurnosti, što predstavlja opasnost za temelje samog poretka, te rastvaranje i raščaravanje kolektivnih i izvora smisla specifičnih za grupe (vjera u napredak, klasna svijest) kulture industrijskog društva, pri čemu govorimo o individualizaciji kao procesu u kojem pojedinci imaju zadatak definiranja smisla, odnosno prepušteni su životu opterećenu kontradiktornim globalnim i osobnim rizicima. Predvidljivost društva jednostavne moderne nestala je. Autor govori o povratku u neizvjesnost višeznačnosti, neproračunljive opasnosti. Ono što se smatralo funkcionalnim i racionalnim postaje opasno, jer proizvodi i legitimira disfunkcionalnost i iracionalnost.

Dakle, pojam refleksivne modernizacije možemo razumijevati kao modernizaciju modernizacije ili radikalizaciju moderne koja rastvara premise i temelje industrijskog društva, čime se otvaraju putevi u drugačije moderne, ali i u protumoderne (ekološka kriza, fundamentalizam, revolucije, izvanredna stanja...). Teorija refleksivne modernizacije dovodi u pitanje klasični modernizacijski koncept koji vlada u sociologiji, kon-

kretnije: ulazi u spor s dominantnim teorijama jednostavne modernizacije, koje izjednačavaju modernizaciju s modernizacijom industrijskog društva (funkcionalizam, marksizam), te teorija postmoderne koja se na neki način opršta od principa moderne. Beck konstatira da prema teoriji refleksivne modernizacije moderno društvo još nigdje ne egzistira s obzirom na to da se u slučaju modernih (industrijskih) društava uvijek radi o polumodernim formama, odnosno kombinacijama elemenata moderne (univerzalistički principi) i elemenata protumoderne (partikularizam).

Refleksivna modernizacija ne vodi neizbježno refleksiji modernizacije i njezinih posljedica već pogoduje uspostavljanju noćne strane moderne — protumodernizacije. Dok refleksivna modernizacija ukida granice između klasa, obitelji, spolnih uloga, privrednih grana, nacija i kontinenata, protumodernizacija ih iznova dovlači i potvrđuje. Noćna strana moderne teži stvaranju samorazumljivosti i uspostavi neupitnosti koju refleksivna modernizacija razara. Protumoderna je eksplozivna kombinacija emocija (mržnja, ljubav, strah, nepovjerenje, opijenost, instinkti) i praksi koja iz njih proizlazi. Svijet prožimaju dva simultana, ali međusobno suprotstavljena procesa, konstatira autor. Dok refleksivna modernizacija razara izvjesnost, čak i instrumente za kontrolu neizvjesnosti, provocira permanentno propitivanje i samopropitivanje, a protumodernizacija traži način ponovne uspostave neupitnosti.

Teorija jednostavne modernizacije temeljila se na ideji da postoji samo jedan industrijski lik moderne koji je predstavljao kombinaciju potrošačkog društva i demokracije. Refleksivna modernizacija naglašava da postoje putevi u različite moderne. Sociologija se mora osloboditi svojih misaonih blokada pri čemu ključnu ulogu ima samoprimitivna. Tu je “čarobnu riječ”, kako ju naziva Beck, konkretizirao na pojmovima funkcionalne diferencijacije razlikovane u dimenzijama budućnosti i prošlosti te funkcionalne autonomije, razmatrane u dimenzijama unutarnjeg i vanjskog. Pri tom dolazi do četiri heurističkih kategorija refleksivne modernizacije: pitanje o daljnjom diferencijaciji indu-

strijskog društva, koja se ocrtava kao feministička revolucija i sistemska diferencijacija prirode; pitanje zastarijevanja modernog društva i njegovih sistemskih logika i institucija; pitanje o institucijama posredovanja i pregovaranja između sistema, te pitanje o uvjetima mogućnosti “sinteze kodova”. Sve su to pravci u drugačije moderne.

Fundamentalni zadatak teorije refleksivne modernizacije jest ponovno pronalazjenje i određivanje političkog. Nakon sloma istočnog bloka, raspale su se stare sigurnosti industrijske epohe. Razlike između jednostavne i refleksivne politike Beck primjenjuje na službenu politiku i subpolitiku, te na uvjete politizacije. Politika jednostavne moderne kreće se unutar sistema pravila igre industrijskog i socijalnog društva nacionalne države, suprotnosti rada i kapitala, lijevog i desnog, interesnih suprotnosti udruženja i političkih stranaka. Tradicionalna država i cio niz institucija zombija (klasne stranke bez klasa, vojske bez neprijatelja...), povijesno su odavno mrtve, ali još uvijek egzistiraju na političkoj sceni. Njihove se zadaće moraju redefinirati. Subpolitizirano društvo omogućava građanskom društvu da kreira politiku odozdo. Bit današnje politike jest sposobnost samoorganiziranja koja počinje s najobičnijim, svakodnevnim stvarima i problemima (od škole, stambenog objekta, prometa...). Cijela lepeza drugu i grupa egzistira i djeluje nasuprot države. Više ne postoji centar koji planira, kontrolira i upravlja. Svjedoci smo metamorfoza države i desubstancijalizacije političkog. Ta se promjena politike odvija uz netaknutu sistemsku sliku funkcionalno diferencirana društva.

Samosvjesna dvojba pokrenula je put u drugačiju modernu. Beck pravi distinkciju između linearne dvojbe karakteristične za jednostavnu modernizaciju i refleksivnu dvojbu kao fundamentalnog pokretača refleksivne moderne. Linearna dvojba jednostavna je, beskrajna, jer traži ono što se ne može pronaći. Prekid postupka vodi u dogmatizam. Refleksivna dvojba temelj je etike postindustrijskog i radikaliziranog modernog ugovora o identitetu i društvu. Živimo u svijetu paralelne egzistencije mnoštava realnosti gdje je svaki pojedinac kreator osobnog univerzuma

sagrađenog na ruševinama velikih priča, razbijene sigurnosti i jednoznačnosti.

Zadatak sociologije jest da se mijenja ukoliko želi spoznavati i komentirati društvenu promjenu. Administrativna sociologija postaje antikvarijat industrijskog društva i namjesnik institucija koje su zastarjele. Kada je društvo samokritičko, nekritička sociologija postaje pogrešna, a kritička konformistična. Potrebno je pronaći kritiku kritike, zaključuje Beck.

Marija Geiger

SOCIOLOŠKI KONGRES Globalizacija i hrvatsko društvo

Zagreb, 16. i 17. studenoga 2001.

Nakon četverogodišnje stanke od posljednjih *Dana Rudija Supeka*, Hrvatsko sociološko društvo organiziralo je kongres na temu globalizacije i hrvatskog društva, koji je održan u prostorijama Stare gradske vijećnice 16. i 17. studenog ove godine.

Kongres je okupio tridesetak znanstvenika s područja sociologije i srodnih znanosti. Izlaganja su većinom bila na engleskom jeziku, dok je u slučajevima izlaganja i diskusija na hrvatskom inozemnim izlagačima bilo omogućeno simultano prevođenje na engleski jezik. Formalnu konstrukciju kongresa činilo je sedam tematskih blokova vezanih uz različite aspekte globalizacije, omeđenih vremenski ograničenim raspravama o izloženim radovima.

Pozdravne riječi predsjednice **HSD**-a dr. Davorke Matić popraćene su uvodnim govorom, koji je održao predsjednik Gradske skupštine dr. Velimir Srića.

Prvi blok, čija je tema bila općenito *globalizacija*, otvoren je izlaganjem dr. Keitha

Doubta o pitanju legitimnosti u Hardtovu i Negrijevu "Carstvu". Pesimističnu prognozu hrvatske budućnosti saopćio je dr. Branko Horvat, osvrćući se na pozitivne i negativne aspekte globalizacije i s finalnom konstatacijom da se Hrvatska nalazi u krizi dubljij i dužoj nego što je bila svjetska ekonomska kriza 1930-ih. Temeljne odrednice kapitalističke kulture, globalne kulture i globalizacije približila nam je dr. Snježana Čolić, dok je dr. Branka Mraović postavila pitanje je li na pomolu nova velika naracija. Dr. Antun Šundalić priključio se pak potrazi za odgovorom za globalizaciju ili protiv globalizacije, s namjerom opravdavanja toga razilaženja.

Istovremeno, u drugoj dvorani bavilo se sličnim problemom — *Hrvatska u globalnom okruženju*. Izlaganjem dr. Dimitrija Sergejeva u odnos su dovedeni procesi globalizacije i razvitak Hrvatske, kao i obrazovanje u hrvatskom društvu u sljedećem izlaganju, dr. Šime Pilića. Potom su prikazani rezultati istraživanja stavova studenata (Šumarskog i Veterinarskog fakulteta) prema globalizaciji u Hrvatskoj, koje su provele dr. Anđelka Šajković i Konstanca Korenčić Kampl. Drugi blok završava radom mr. Marina Perkovića, koji se osvrnuo na utjecaj globalizacije na zaštićena područja.

Nakon pauze za ručak slijede 3 uzastopna bloka izlaganja. Počevši sa temom *Ljudi u kretanju: migracije, socijalna isključenost*, nastavljajući se temama *diskriminacija; globalizacija i mediji* te završavajući sa *socijalnim aspektima globalizacije*.

Osvrt na migraciju i samozapošljavanje u doba migracije predstavila je u svom radu dr. Aleksandra Alund. Prijedlog sistematizacije podtema koje se tiču globalizacije predložio je dr. Milan Mesić, a to su: a) obujam recentnih međunarodnih migracija; b) diverzifikacija i fluidnost migracijskih tokova; c) međunarodne migracije i kriza (nacionalnog) državljanstva; d) globalizacija znanosti i obrazovanja — *brain drain vs. brain gain*; i e) dijasporske zajednice i novi grupni identiteti. "Kakva vjera u Europu? Migracije, društvena isključenost i državljanstvo u dvojnoj krizi socijalne države i nacije", rad dr. Carl-Ulrika Schierupa odlično se je nadovezao na svog prethodnika.